

Grad na moru

Višeslava M. Đuričić, Beograd

Na plavičastom horizontu zabelio se oblačak i rastao šireći se iza zelene kupe Lokruma. Na ulasku u Grušku luku zastao i uobličio se u kulu koja je lagano klizila, napravila veliki krug na vodi i naslonila se na kameni kej pristaništa.

— Šta se ono beli dole? — pitala sam gazdaticu.

— To je »Jugoslavija«, ma ona što četiri puta na godinu naviga kružno: za Pirej, Krf, Solun, Carigrad . . . Valjalo bi vam poč šnjom bar do Rijeke: vala bi imala šta videt i pisat . . . To vi je čitav grad na moru, sve naelektrificirano, a saloni — šetališta . . .

S Montovjerne sletela sam dole. I zastala zaprepašćena.

To više nije kula, već zaista — grad na vodi . . . Ima pravo šjora Nikica Mrša: valjalo bi poći do Rijeke i upoznati taj beli grad koji je uplovio u Grušku luku i zatvorio horizont iza sebe . . .

Čovek zaista može sve, pa i žena: spakovala sam se za nekoliko minuta i uskočila u mali, bučni, otvoreni tramvaj u kome uvek ima gužve, smeha i duhovitih primedaba.

A šta ću ako ne dobijem kartu? . . . Ta valjda će se naći jedna, razume se s povlasticom na popust, inače se ne bih usudila ni poći u taj grad, dug 92 a širok 18 metara preko komande, — kule koju sam još izdaleka spazila.

- Po instinktu samougodnosti uvek se prvo zauzme mesto i ostave stvari da ga čuvaju za sopstvenika. Jest, vraga, kad bi se ovde smeo uneti kofer.

— Na palubu, levo, tu, ispod klupe . . . Ta slobodno ga ostavite i budite bez brige: krpa imamo svi . . . U salonu možete ostaviti samo ručnu torbu i šešir, drugo ništ . . . Takvo je naređenje odozgo — pokaza kelner očima na komandu. Kao na nebo.

U salonu me tek zahvati briga. Zar na ove ukusne presvlake da ostavim najlon torbu koja više liči na zembilj za pijacu, sa na brzinu natrpanim cipelama uvijenim u novine . . . U ovu cvetnu baštu sa palmama i cvetom stolovima, ogledalima i biljurnim ribama, čitavom morskome faunom na krilima vrata i staklenim panoima u salonu. Pravi »Svet tišine« iz bioskopa . . .

Pa ovo je zaista za film, ovaj ucvetali salon I klase! . . . Žena sam: opipavam fotelje i kratke divane za dvoje. Bilo bi još toplije da nisu pregrađeni: svako kanabe — dva sedišta. Ali ovaj naslon u sredini sigurno može da se izvuče i upotrebi umesto jastučeta. Sad je tek 16 časova, a u Rijeku se stiže tek sutra ujutro. Hm . . . ovo se ne diže . . . Vučem iz sve snage — ne ide . . . Ala su ga učvrstili! . . . A da li baš svi putnici mogu da plate ležaj? . . . Doduše, ne bi bilo lepo da se ovde razuzure putnici i prekriju raznobojnim kaputima. A opet svu noć sedeti uspravno i klimati glavama . . . Nije lako biti otmen . . .

Drugo šta čovek poželi da vidi čim stupi na brod jesu mašine, to komplikovano, teško i ogromno brodsko srce, koje naporno hukće ali udara ravnomerno kao sat.

Vrata su otvorena, kao i — za čudo! — na svim brodskim mašinama, blistaju hromirane ograde, strme stepenice za prvi, drugi, treći sprat brodske utrobe; čitava fabrika blistavih motora od 2800 konjskih snaga, zahuktanih, ali ne i odveć bučnih. A na našim, rečnim brodovima? . . .

* * *

Razmakoše se srebrne stepenice i između njih proteče Dunav, širok, razliven, sivoplav . . . Na njemu — čitava kuća! Pristanište u Radujevcu 1914. godine. Dugačak crni štek a iza njega blistavi prozori i crn dimnjak sa trobojnicom na vrhu iznad koje kovrčaju i raspliću se sivi oblačići dima.

Dug pontonski most prelazili smo svečano, kao na paradi. A to je u stvari i bila za nas — palanačku decu koja prvi put vide brod, tu toliko snevanu belu lađu, vi-

soku kao najveća kuća u Negotinu, u kome smo odasli. Samo još mnogo lepša, prozračna i blistava bela! . . . Iza katranom umazanog šteka ulazilo se pravo na palubu, žutu kao smilje, odakle se rumenio salon I klase uokviren plišem i cvetom na malim stolovima, sa blistavim ogledalima između plišanih zavesa razmaknutih u sredini, iza kojih se talasao Dunav . . .

I tu, u tome raju, u tim foteljama mekim kao zemička i rumenim kao lice novorođenčeta — tada su žene češće rađale i vidali smo ih izbliza, a ne samo kroz staklo na vratima porodilišta, — počivaćemo mi, činovičička deca bez zavičaja, sve do Beograda, a to znači do sutra u podne . . . Srce lupa, zastaje, tutnji u istom ritmu kao mašina dole, u brodskoj utrobi iz koje izbija jara i kipti po licu oznojnih i polugolih ložača. Lopate svetlucavog uglja besprekidno ubacuju u zažareno ognjište, da bi ognjem i silom nahranili to ogromno brodsko srce koje podrhtava pod nogama. Ravnomerno se dižu i spuštaju teški čelični cilindri — hale čitave! — na zglavcima umazani mašinskim uljem kao dinovski konji penom, i valjda se zato i kaže: »Mašine od toliko i toliko konjskih snaga . . .«

Ispod blistavog komandnog mosta, na belom pojasu za spasavanje pisalo je: SRBIJA. (Dugačka 63,5 m a široka 7,3 m).

Malena, do juče kneževina i samo jedan vek ranije ugnjetana raja pod Turcima. Još pre 5 vekova porobljena i opljačkana zemlja. Potpuno oslobođena tek pre nepuna pola veka i sad — toliko bogastvo, i ponos, i slava . . . Naš brod, naša »Srbija«. Slava i na tom, rečnom putu.

A to što sam osećala ja, devetogodišnje dete, osećali su i oni, neprijatelji, i za prvu ratnu žrtvu izabrali baš nju, sagrađenu i krštenu u Kaštelu, a možda još tada zapisanu u crnu knjigu, pogođenu sa 83 granate i sahranjenu u uzburkanom Dunavu uz činodejstvovanje osam neprijateljskih baterija.

Mala, potopljena »Srbija« od 350 tona povukla se u dubinu i ustupila mesto »Jugoslaviji«, brodu od 2560 tona. Brodu na kome je sve prvorazredno i gorostasno, počev od sedog komandanta, kapetana Iva Šiševića koji »naviga« već 27 godina, sa prekidima u novinarstvu, kome je kroz »Naše more« i sad veran. Iako na tabli piše: Zabranjen pristup, ljubazni komandant pritisnuo je na jedno dugme, povukao jednu polugu sa strane i prikazao nam najnoviju, električnu busulu u kojoj je ležao — kao na mapi — ceo arhipelag ostrva kraj kojih smo plovili. Na jednoj tabli iza komande, u odaji prepunoj tastera, kao u električnoj centrali, pale se i gase mala, osvetljena dugmad i ukazuju da je neki deo u kvaru; da je neki signal zatajio. A kad se numerisana dugmad zaplave — znači da je voda prodrla u sektor označen istim brojem na nacrtanom preseku broda koji zauzima ceo naspramni zid. U prostranoj, zastaklenoj komandi je krma, ali ne teška, klasična, već lako pokretljiva kao volan na specijalno sagrađenom Rols-Rojsu, sa radarom s jedne, i busulom sa druge strane.

»Jugoslavija« — to je grad u kome se nalazi 90 lica: Komandant, 3 oficira, 29 mornara; električara, instalatera, strojara, kuvara, berbera, čistačica i pralja. Za vreme kriznih putovanja oko stotinu: lekar, mali orkestar, ženski frizer. Oficiri i krmari smenjuju se na svaka četiri časa; električari kontrolišu cevi za klimatizaciju, osigurače i aparate za uzbunu — male žute svećice koje vise s plafona i u slučaju požara rasprskavaju se kao prskalice sa jelke.

To je grad koji ima još jednu novinu: ženu navigatora, Katicu Husar, jednu od onih dveju koje su prve počele i završile Pomorsku akademiju u Bakru.

— Bilo ih je više, ma su odustale, pouđavale se i napustile . . . Možda i bolje, — veli snuđeno Katica, koju smo zatekli dole u brodskoj kancelariji, za mašinom i bezbrojnim računima na stolu. Po telefonu koji neprekidno zvrcka vidi se da je ona tu pravi administrativni duh, ali — ona ne naviga . . .

— Ko će devojci dat' u ruke brod od dve i po milijarde, (sad bi koštao mnogo više) i toliki svet uzeti na dušu! — rečeno je pola u šali, pola u zbilji. Možda sa više procenta zbilje a manje prava? . . . Ko će to znati dok ne proba, dok se ne osmeli, reskira? . . . Izbacujem sve što znam o ženskim pravima i jednakosti u društvu i državi: možda bi baš ta Katica Husar bila naša Gagarinka u pomorstvu, kad je već položila sve ispite . . .

— Jest, položila je — odmahnuo je rukom prvi oficir. Šta je hteo time da kaže ?. . . Ko bi mogao znati šta sve ljudi misle? . . .

— Ona je spiker, ekonom, računovođa, daktilograf, radiotelefonist, sve, a svaka kuća počiva na ženi, — pravdao je svoj stav inače veoma napredni »morski vuk«.

— A grad na čoveku — osmehnula sam se komandantu koji je blagonaklono klimnuo glavom i svoga kolegu — broskog kapetana i pisca — pozvao u kabinu na »čšašicu« razgovora. A njegova kabina — to je čitav stan sa dve odaje: za rad i za spavanje. I odmah do komande: da uvek bude tu, pri ruci, ako — i pored svekolike elektrifikacije i modernizacije — zatreba i savet starog »morskog vuka«.

Pokraj stola pretrpanog rukopisima, ispod cevi za klimatizaciju, u ovom slučaju veoma svežu i ohrabrujuću, jer napolju trepti julski dan, nalaze se poslednje vesti, radio-aparat i udoban kauč, na kome se mogu odmoriti umorne noge putnika koji sve voli da vidi, svuda da zaviri, sve da sazna.

Uljuškan ravnomernom tutnjavom motora sa dna utrobe broda koji grabi napred 18 milja na sat, možda će ipak snevati mesečinu i razapeta jedra pozlaćenih ivica, sve dok se ne probudi u Rijeci, u šumi od jarbola i dizalica koje zakrčuju pristanište.

Tu je ostala »Jugoslavija«, za časak ili dva napuštena i smerna; obilju brodova i katarki sa raznobojnim zastavama, u tom kršu od željeza ostala je svečana i sjajna, napetih očiju i nozdrva od prove, spremna da opet zaplovi natrag, našem lepom, ponosnom i nezaboravnom Dubrovniku . . .

Tako uvek — kažu — stiže u svaku luku, svečana i sjajna, čvrsta, nakićena, kraljicom se čini međ brodevima stranim. Za nas od svih brodova najljepša.

Taj naš grad na moru — »JUGOSLAVIJA«. . . .